

KAYITDIŞI EKONOMİNİN GERÇEK VERİMLİLİĞE VE KOBİ'LERE ETKİSİ

Zübeyir TURAN*

ÖZET

Kayıtdışı ekonomi en genel anlamıyla gerçekleştirilen iktisadi faaliyetten elde edilen gelirin vergilendirilmemesi, kayıt altına alınmaması ve dolayısıyla da denetlenemeyen iktisadi faaliyetler olarak tanımlanabilir.

Kaynakları en iyi biçimde değerlendirerek üretmek anlamına gelen verimlilik, KOBİ'ler açısından ele alındığında; üretim sürecindeki girdilerle bu sürecin sonunda elde edilen çıktıların oranı olarak kabul edilmektedir.

Kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin hem verimli hem de verimsiz KOBİ'lere olumsuz etkileri bulunmaktadır. İktisadi faaliyetlerini kayıtdışı olarak gerçekleştiren işletmeler verimliliklerini yükseltecek kaynaklara da sınırlı düzeyde ulaşabilmektedirler. Bu hem işletmenin optimal verimliliğe ulaşmasını engellemekte, hem de ekonomide verimlilik kaybına neden olurken, ekonominin de kayıt altına alınmasını zorlaştırmaktadır.

Anahtar Kelime: Kayıtdışı Ekonomi, Verimlilik, Optimal, KOBİ'ler

JEL Sınıflandırması: M13, M11, M48

THE EFFECT OF INFORMAL ECONOMY TO REAL EFFICIENCY AND SMES

ABSTRACT

In the broadest sense of economic activity in the informal economy, the proceeds from the not taxation and therefore not be taken under record can be defined as the uncontrolled economic activities.

Resources to produce optimal, which means evaluating the productivity, SMEs in terms of when, at the end of the process of production inputs and the outputs from this process is considered as the ratio.

Informal economic activities is both efficient and inefficient SMEs has adverse effects. Informal economic activities as a performing businesses increase their productivity levels are encouraged to contact resources limited. This prevents the company from reaching the optimal efficiency, but also causes loss of productivity in the economy, the economy also makes it difficult to be recorded.

Keywords: Informal Economy, Efficiency, Optimal, SMEs

JEL Codes: M13, M11, M48

GİRİŞ

Kayıt dışı ekonomi devletten gizlenen dolayısıyla kayda geçmeyen faaliyetlerin tümüne denir. Kayıt dışı ekonomi ile ekonominin toplam boyutunu tahmin etmek oldukça güçtür. Örneğin kayıt dışı işsizlik oranları, kamu kesiminde olduğu gibi birçok faaliyetin

* Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, z_turan63@hotmail.com.

bilinmesi mümkün değildir.

Kalkınmakta olan ülkelerde işsizliğin çok olması bunun yanında verimliliğin de düşük olmasından dolayı kayıt dışılık tercih nedeni olmuştur. Vergi oranlarının yüksek olmasından dolayı kayıt dışılığı teşvik edici hale gelmiştir. Özellikle kalkınmakta olan ülkelere baktığımızda ağır vergi yükleri göze çarpmaktadır.

Dolayısıyla bireyler vergi yükünden kurtulmak için kendisine kayıt altına alınmayan yolları tercih etmiştir.

Ortak bir sorun haline gelen kayıt dışı ekonominin durumu net olarak belirlenmelidir. Otoritelerin bilgi ve denetiminden kaçırılarak gerçekleştirilen kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kapsamının çok geniş olması kayıt dışı ekonominin kapsamlı bir tanımının yapılmasını güçleştirmekte, yapılan tanımlar her zaman aynı anlamı taşımamakta ve çalışmanın kapsamına göre anlam değişebilmektedir.

Kayıt dışılığın herhangi bir önlem alınmadığı takdirde artmaya devam edeceği açıktır. Kayıt dışılığı etkileyen dinamiklerin doğru analizine dayalı bir strateji ile kayıt dışı ile mücadelede başarı kazanılması ve kayıt dışılığın azaltılması mümkündür. Kayıt dışı ekonomiyle mücadele, ulusal ekonomik kalkınmada öncelikli konularından birisi olup, bu konuda bizi hedeflerimize ulaştıracak yolda ilk adımımız bugünü analiz etmekten geçmektedir.

1. VERİMLİLİK VE VERİMLİLİK KÜLTÜRÜ

1.1. Toplumsal Kültür Verimlilik Tanımı

Kurum kültürü, amaçların gerçekleştirilebilmesi için tüm çalışanların yetenek ve kapasitelerini bir noktaya çekmekte, her personelin ayrı ayrı hedeflerin gerçekleştirilmesi için değil, ekip halinde ve yalnızca en önemli olan konuya odaklı hale gelmesini ifade etmektedir (Fidan,1996: 18).

Kurumsal kültür, belli bir gurubun dış çevreye uyum sağlayabilmesi ve kendi iç bütünlüğünü kurabilmesi için, bulunduğu, geliştirdiği ve guruba yeni katılan üyelere öğrettiği temel kavramlar ve değerler olarak da tanımlanmaktadır (Kırçıl, 1983: 77). Bir işletme çok iyi bir ürün tasarlayabilir; onu kusursuz bir biçimde geliştirebilir, yaratıcı bir biçimde pazarlayabilir ve piyasaya hızlı bir şekilde sunabilir. Ama bunu yıldan yıla yapabilmeyi sürdürmek, kuruluşun temelinde yatan bir kültür sorunudur (Goffe ve Jones, 2002: 35). Araştırmacılar kurumsal kültürü, örgütsel ortamdaki bütün olayları ve süreçleri açıklamaya çalışan bir yaklaşım olarak ele almaktadırlar.

1.2. Verimlilik Kültürünü Etkin Kılmak

Endüstrileşme ve ekonomik gelişme konusuna ve bu sürecin anahtar kavramı olan verimliliğe bu boyutlar içinde baktığımızda, belli bir endüstrileşme düzeyine ulaşmış ancak bunun yanında geleneksel toplumun bazı özelliklerini hala bünyesinde barındıran ülkelerin bir takım avantajlara sahip olduğu da söylenmektedir. Geleneksel toplumdan günümüze kalan, gelişme süreci içerisinde “bilimsel” ve “akılcı” olmadıkları için dışlanan ve gelişmenin bir gereği olarak ortadan kaldırılmak istenen bazı özellikler endüstri alanında reddedilmemiştir. Ancak yararlanma yoluna gidildiğinde ekonomik gelişme ve verimlilik açısından oldukça yararlı sonuçlar doğuracaktır. Dünyadaki gelişmiş ülke örneklerinden Japonya'nın endüstriyelleşme modeline bakıldığında kültürel yapının endüstriyelleşmeye engel olmadığı, tersine kültürel değerlerle bilim teknolojinin uyum içinde kaynaştırılabileceği görülmektedir.

1.3. Verimliliğin Değişime Katkısı ve Etkisi

Bilimsel ve teknolojik ilerlemenin hız kazanması çağımızın değişim çağı olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Kavram olarak değişim, belirli durum esas alınmak suretiyle söz konusu durumda meydana gelecek farklılaşma biçiminde tanımlanmaktadır (Demirbilek, 1995: 96).

Hiçbir toplum statik bir nitelik taşımamakta ve dolayısıyla her toplum sürekli olarak bir dinamizm ve değişim içinde bulunmaktadır. Buna göre toplumsal davranış kalıpları, yapılar, sistemler ve kurallar belirli bir değişim süreci içerisinde yer almaktadırlar. Buna dayanarak toplumsal değişim, “toplumun yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bunları belirleyen toplumsal kurumların değişmesi” şeklinde ifade edilmektedir (Tezcan, 1991:2).

Toplumsal değişim, bir ülkedeki toplumsal yapının dinamik özelliklerin uzantısıdır. Ancak böyle bir değişim, her zaman her alanda belirgin olmadığı gibi, ortaya çıkma hızı da farklılık gösterebilmektedir (Demirbilek, 1995: 97).

Eğer bir insan topluluğunun manevi kültürü zenginse, yeni tekniklerin keşfi ve uygulanması daha kolay gerçekleştirilebilmektedir. Tutucu gelenekler ise çağdaş düşünce oluşumunu ve teknoloji transferlerini engelleyebilmektedir (Öksüz, 1974: 138).

Ekonomi, bir anlamıyla kıt kaynakların yönetimi, verimlilik ise daha az girdi ile daha fazla çıktı elde etme sanatıdır. Aslında verimlilik, dünyanın geleceği ile ilgilidir. Her bir ülkede tüketilen kaynakların en verimli bir biçimde kullanılması dünyanın geleceği ile ilgilidir. Verimlilik herkesin kavraması hedeflenen bir amaç olarak ele alınmalıdır. İşçilerden yöneticilere, ev kadınlarından toplumu yönlendiren kişilere, sokaktaki insanlardan eğitimcilere kadar herkesin verimlilik ilkelerini kavramak ve ona göre davranmak durumundadır. Öyleyse verimlilik topluma herkesin aynı şekilde anlayabileceği biçimde anlatılmalıdır. Böylece verimlilik denildiğinde herkes aynı şeyi anlayabilecek ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda davranabilecektir. Bu sağlanabilirse ortak bir kültür de oluşturulmuş demektir. Verimliliğin artırılmasında bütün toplum hedef alınıyorsa önce o toplumun tanınması gerekmektedir. Çünkü toplum, çeşitli unsurlardan ve bunlar arasındaki ilişkilerden oluşan bir sistemdir. Sistemde bir bütünü oluşturan ve her birinin kendi ayrı hedefleri olan parçalar bulunmaktadır. Bu parçalar; insan, aile, eğitim, gelenek-görenek, teknoloji, devlet, bilim, din, sanat, dil, kişilik, doğal çevre, diğer sistemlerdir (Arkiş, 1991: 74).

Verimlilik ilke ve tekniklerinin uygulanmadığı bireysel ve örgütsel yaşamda başarı ve mutluluktan söz etmek mümkün değildir. Çağımız artık “yaşam boyu eğitim, yaşam boyu verimlilik” çağıdır. Verimlilik kültürü yaşam boyu sürekli eğitimi içerir ve destekler (Yapıcı, 2002: 9).

2. KAYIT DIŞI EKONOMİ

Piyasa ekonomisinde verginin konusunu oluşturan iktisadi faaliyetler devletin her zaman bilgisi dahilinde gerçekleşmemektedir. Verginin konusunu oluşturan fakat birtakım nedenlerle vergilendirilemeyen işlem ve faaliyetler “kayıt dışı ekonomi” olarak adlandırılır. Kayıt dışı ekonomi literatürde “kara ekonomi, yeraltı ekonomisi, gizli ekonomi, görünmeyen ekonomi, enformel ekonomi, gölge ekonomi” gibi birçok farklı isimle anılır (Arkiş, 1991: 71-74; Altuğ, 1999: 2)

2.1. Kayıt Ekonominin Sebepleri

Kurumsal nedenler ve sosyo-ekonomik nedenler şeklinde iki temel neden bağlanmıştır. Kurumsal yapı, örgütlenme şekli, kayıt içi çalışmanın maliyetini belirleyen koşullar, istihdam, üretim, pazarlama ve satış ilişkilerini belirleyen her türlü sosyo-ekonomik bağlantılar kayıt dışılığı etkilemektedir. Bu faktörler aşağıda açıklanmaktadır.

2.1.1. Kurumsal Açıdan

Kayıt dışılığa geçişi artıran ve hızlandıran kurumsal faktörler genellikle aşırı vergilendirme ve sosyal güvenlik yükümlülükleri, fazlaca başvuru regülasyonlar ve bürokratik yapının etkinsizliğidir. Vergi ve sosyal yükümlülüklerin ağır olduğu ekonomilerde kayıt dışılık olasılığı artmaktadır. Örneğin çalışanlar işsiz kalma korkusu ile kayıtdışı tutulmaya ses çıkarmamakta veya sosyal güvenlik yükümlülüklerinin çok daha az miktarının ücretlerine eklenmesini kabul etmektedirler. Yanı sıra, vergi mevzuatındaki muafiyet ve istisnaların çokluğu ile bu mevzuatın sık değişir olması da “vergiden kaçınma” teşebbüslerini artırmaktadır. Özellikle, literatür de “vergi takozu” olarak geçen kayıt içi ekonomide toplam işgücü maliyeti ile çalışanın vergi sonrası getirisi arasında fark arttıkça, işgücünün kayıtdışı ekonomiye geçişi hızlandırmaktadır.

Kurumsal yapısı eksik olan ve etkin çalışmayan bir bürokratik yapı kayıt dışı ekonomi için elverişli bir ortam yaratır. Dünya Bankası'nın 2004 yılında yaptığı bir çalışmada aşırı regülasyon yoğunluğu ile kayıtdışılık benzer yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. (Kılıç, Özçelik 337-358, 2006.)

2.1.2. Sosyo-Ekonomik Faktörler

Ekonomik koşulların ağırlaşması, yaşanan krizler vb. kayıtdışılığın norm haline gelmesinde etkili olan unsurlardır. Bu ortamlarda kayıtdışılığa toplumsal bir tepki gösterilmemekte, aksine kayıtdışılık maruz görülmekte ve hatta haklı çıkarılmaya çalışılmaktadır. Toplanan vergilerin etkin şekilde kamu hizmetlerine dönüşmediği inancı, sosyal güvenlik hizmetlerinin kalitesinde ve verimliliğindeki yetersizlikler de kayıtdışılığı olumsuz yönde etkileyen unsurlardır. Bankacılık hizmetlerinin toplumun her kesime yaygınlaştırılmamış olması ve nakit kullanma alışkanlığı sebepleri ile ekonomik işlemlerin takibinin güçleşmesi de kayıtdışıyla mücadelenin önünü tıkamaktadır.

Yanı sıra kırsal alandan kentlerde göçün hızlı olduğu bölgelerde niteliksiz işgücünün artması da istihdam olanaklarını zorlaştırmakta ve bu işgücünün kayıtdışı çalışma koşullarını kabul etmesine neden olmaktadır.

Aşağıda ekonomik yapı, verimlilik, işletme büyüklüğü, bürokrasi açısından kayıtdışılığı etkileyen ekonomik faktörler ele alınmaktadır:

- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Yaygın Olması
- Sermayeye Erişim
- KOBİ' ler de Belge Düzeninin Yerleşmemiş Olması
- Enflasyon ve Ekonomik Krizler
- Nakit Ekonomisi
- Vergi Politikası
- İstihdam Politikası

2.2. Ülke Ekonomisinde Kayıtdışı Ekonomi Boyutları

Kayıtdışı ekonominin ölçülmesi ve bu ölçümler ile Türkiye ekonomisi için girişilmiş olan çeşitli tahmin çalışmalarına ilişkin bilgiler aşağıda açıklanmaya çalışılmaktadır.

2.2.1. Kayıtdışının Ölçülmesi ve Büyüklüğü

Kayıtdışı ekonominin boyutları, yer altı ekonomisini de kapsayacak biçimde genişletildiğinde, bu alanın ölçümündeki aşırı zorluklar ve hatta olanaksızlıklara bağlı olarak, sonuçların geçerliliği daha da zayıflamaktadır. Kayıtdışı ekonominin neden olduğu vergi kaybının hesabında bir başka güçlük ise kayıtdışı ekonominin boyutları ile vergi kaybı boyutunun simetrik bir ilişki içinde bulunmamasıdır. Diğer bir deyişle kayıtdışı ekonominin kayıt içine alındığı varsayımında vergi gelirlerinin aynı oranda artacağı kabulü doğru değildir. Zira kayıtdışı alan büyüdükçe kayıt içinin taşıdığı vergi yükü de artmaktadır bunun bir nedeni kayıtdışı alanın yansım oranlarına bağlı olarak kayıtdışı alandaki katma değeri ve dolayısıyla bunun üzerindeki vergi miktarının yükseltiyor olmasıdır. Bu etki kayıtdışı alanın kayıt içi alandan toplanan vergiye yaptığı taban genişletme etkisidir. Vergi açısından söz konusu pozitif etki vergi oranları yükseltilmeden daha fazla vergi toplanmasına neden olmaktadır (Kılıç ve Özçelik, 2006).

Kayıtdışı ekonominin büyüklüğüne ilişkin ülkeler arası karşılaştırmada, Türkiye'nin ortalamasının epey üzerinde bir kayıtdışılığa sahip olduğu tahmin edilmiştir.

2.2.2. Kayıtdışı Ekonominin Sonuçları

Bir ekonomide ulaşılması hedeflenen temel amaçları; kaynak dağılımda etkinlik ve kaynakların verimli kullanımı, sürdürülebilir kalkınma, fiyat istikrarı, bütçe dengesinin sağlanması ve gelir dağılımda adalet olarak sayabiliriz. Kayıtdışılığın olumlu etkilerinin olumlu olduğunu savunanların aksine olumsuz sonuçlarını araştıran oldukça fazla sayıda araştırmacı bulunmaktadır. Aşağıda kayıtdışılığın bu ekonomik sonuçları incelenmektedir (Kılıç ve Özçelik, 2006).

Ülke içinde gerçekleştirilen bu ekonomik faaliyetler sonucu elde edilen gelirlerin, tüketim ve yatırım harcamalarının kayıt altına alınmaması milli gelir hesaplanmalarını olumsuz yönde etkileyecektir. Kayıt edilmeyen faaliyetler sonucunda ülkenin makro ekonomik göstergeleri doğru şekilde hesaplanmayacak ve ulaşılması planlanan hedefler için kullanılacak politik araçların seçimini irrasyonel kılacak ve dolayısıyla alınacak ekonomik önlemleri de sekteye uğratacaktır.

Kayıtdışı istihdam sonucunda oluşan vergi kayıpları elde edilen vergi gelirlerini olumsuz yönde etkileyecek, bunun sonucunda ise bütçe dengesizlikleri ortaya çıkacaktır. Yanısıra vergi gelirlerindeki kayıpları sonucunda kayıtlı vergi mükelleflerinin vergi yükü artacak ve gelir dağılımında dengesizliklere ve kayıtdışılığın bir kısır döngüye dönüşmesine sebebiyet verecektir; çünkü kayıt altındaki vergi mükelleflerinin artan vergi yükü, onların da bir şekilde vergiden kaçınma veya vergi kaçırma eğilimini artırmaya neden olabilecek bir sonuçtur.

Kayıtdışı ekonominin ekonomik sonuçlarının yanı sıra toplumsal sonuçları da söz konusudur. Kayıtdışılığın yaygınlaşması toplumun uzun vadede bu olumsuzluğu kanıksamasına, tepki vermemesine neden olur, yarattığı sosyal maliyetleri yeterince kavrayamamasına neden olur. Ayrıca toplumsal yapının etik açıdan bozulması, kayıtdışılığın zaman içerisinde daha da yaygınlaşması riskini doğurmaktadır. Bu yasal yollardan faaliyet gösteren ekonomik aktörlerin geleceğe ümitle bakmasını ve güvenini

zedeler.

2.2.3. Verimlilik ve Kayıtdışı Ekonomi İlişkisi

Kayıtdışı ekonominin verimli ve verimsiz işletmeler üzerinde önemli etkileri söz konusudur. Kayıtdışılığa başvuran işletmeler, verimliliklerini artıracak kaynaklara sınırlı ulaşımları sonucu sektörde verimsizliğe yol açmaktadırlar. Örneğin Türkiye’de yapılan çalışmada süt sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin kayıtdışılığı sayesinde %20'lere varan bir maliyet avantajı elde ettikleri saptanmıştır (Kılıç, Özçelik, 337-358, 2006). Çünkü bu tip işletmeler hem kendi verimliliklerini düşürmekte (akrep etkisi) hem de yarattıkları “haksız rekabet” nedeniyle kayıt altında bulunan verimli rakip firmaları da zor durumda bırakmaktadırlar. Verimsiz olan firma rekabet avantajı yaratabilmek için kayıtdışılığa başvurduğunda, haksız bir maliyet avantajı elde etmiş olur dolayısıyla çıktı/girdi olarak tanımladığımız verimlilikte bu maliyet avantajı sayesinde, yapay şekilde yükselir.

3. TÜRKİYE’ DE UYGULANAN VERİMLİLİĞİ ARTIRICI POLİTİKALAR

Türkiye’de KOBİ’lere yönelik olarak çeşitli kurumlar tarafından uygulanan destek ve teşvik programlarını, destek konusu ve ilgili kurum bazında şu şekilde sınıflandırabiliriz

3.1. KOSGEB Destek ve Teşvikler

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından KOBİ’lere yönelik sunulan destek programları 2010 yılından itibaren yeniden tasarlanarak 6 ana başlıkta toplanmıştır.

Bu programlar şunlardır:

- KOBİ Proje Destek Programı
- Tematik Proje Destek Programı
- İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı
- Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı
- Girişimci Destek Programı
- Genel Destek Programı

Ayrıca KOSGEB Kanunu’nda yapılan değişiklik ile hizmet ve ticaret sektöründeki KOBİ’ler de KOSGEB’in hedef kitlesine dahil edilmiştir. Dolayısıyla, verilen destek programlarından bu sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler de artık yararlanabilmektedir.

İşbirliği – Güçbirliği destek programı, KOBİ’lerin tedarik, pazarlama, düşük kapasite kullanımı, rekabet gücü zayıflığı, finansman gibi tek başlarına çözümünde zorlandıkları birçok soruna çözüm bulması, KOBİ’lerin bir araya gelerek kapasite ve rekabet gücü yüksek işletmelere dönüşmesi, ölçek ekonomisinden yararlanılarak kaynak tasarrufu sağlanması, KOBİ’ler arasında ortaklık ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Destek oranı, bölgeye bağlı olarak %50 veya %60; destek üst limiti 250.000 TL (geri ödemesiz), 500.000 TL(geri ödemeli) olan programa sunulacak projelerin süresi en az 6, en fazla 24 ay olmalıdır. Program kapsamında işletmelerin ortak tedarik, ortak tasarım, ortak pazarlama, ortak imalat ve hizmet sunumu ile ortak laboratuvar kurulması gibi proje konuları desteklenmektedir.

3.2. Girişimcilik ve Genel Destek Programları

Ekonomik kalkınma ve istihdam sorunlarının çözümünün temel faktörü olan girişimciliğin desteklenmesi, yaygınlaştırılması ve başarılı işletmelerin kurulmasını sağlamayı amaçlayan Girişimcilik Destek Programı 3 alt programdan oluşmaktadır.

- Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi
- Yeni Girişimci Desteği
- İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği

Uygulamalı girişimcilik eğitimi, minimum 60 saatlik ve atölye çalışmasından oluşan ve ücretsiz olarak sunulan eğitim programını kapsamaktadır.

Belediyeler, üniversiteler, özel idareler, kalkınma birlikleri, meslek kuruluşları ve kar amacı güzetmeyen kooperatifler tarafından kuruluş başvurusu yapılabilen İş Geliştirme Merkezleri ise bünyesinde barındırdığı işletmelere, işletme geliştirme danışmanlığı, uygun koşullarda iş yeri mekanı, ortak ofis ekipmanı, ofis hizmetleri gibi hizmetler sunmaktadır.

Tablo 0.1. İş Geliştirme Merkezlerinin İşletmelere Yönelik Destekleri

Destek unsuru	Üst Limit (TL)	Destek Oranı (%) (1. ve 2. Bölge)	Destek Oranı (%) (3. ve 4. Bölge)
İŞGEM işletme desteği (36ay) (Geri ödemesiz)	100.000	60	70
Personel	30.000		
Eğitim – Danışmanlık	50.000		
Küçük tadilat	20.000		

Kaynak: KOSGEB, 2011

Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla tasarlanan Genel Destek Programı KOBİ'lerin çok çeşitli faaliyetleri için destekler sunmaktadır.

Tablo 0.2. Program Destek Üst Limitleri ve Oranları

Genel Destek Programı Destekleri	Destek Üst Limiti (TL)	Destek Oranı (%)	
		1. ve 2. Bölge	3. ve 4. Bölge
Yurt İçi Fuar Desteği	30.000	50	60
Yurt Dışı Gezisi Desteği	10.000		
Tanıtım Desteği	15.000		
Eşleştirme Desteği	15.000		
Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	20.000		
Danışmanlık Desteği	15.000		
Eğitim Desteği	10.000		
Enerji Verimliliği Desteği	30.000		
Tasarım Desteği	15.000		
Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	20.000		
Belgelendirme Desteği	10.000		
Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	20.000		

Kaynak: KOSGEB, 2011.

KOBİ'lerin Gelişen İşletmeler Piyasası'nda işlem görmek üzere halka açılma

sürecinde;

- Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli,
- Bağımsız denetim hizmet bedeli,
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurul kaydına alma ücreti,
- İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesinde kabul ücreti,
- Merkez Kayıt Kuruluşu (MKK) masrafı,
- Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu gibi maliyetler karşılanmaktadır.

Program kapsamında sağlanan desteğin toplam üst limiti 100.000 TL olup, destek unsurlarının üst limit ve oranları aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 0.3. Destek Unsurlarının Üst Limit ve Oranları

Destek Unsurları	Destek Üst Limiti (TL)	Oranı (%)
Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli (azami 2 yıl)	60.000	75
Bağımsız denetim hizmeti bedeli	20.000	75
SPK kurul kaydına alma ücreti	10.000	100
İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti		
Merkezi Kayıt Kuruluşu masrafı	10.000	75
Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu		

Kaynak: KOSGEB, 2011.

Yukarıda ayrıntıları verilen destek programlarından yararlanmak isteyen KOBİ'lerin KOSGEB veritabanına kayıtlı olması gerekmektedir. Mayıs 2011 itibariyle bu veritabanına kayıtlı olan işletme sayısı 600.000 civarındadır. KOSGEB destekleri ile ayrıntılı bilgilere ve başvuru dokümanlarına <http://www.kosgeb.gov.tr> adresinden ulaşılabilir.

4. KAYITDIŞI EKONOMİNİN GERÇEK VERİMLİLİĞE VE KOBİ'LERE ETKİSİ

4.1. Kayıt Dışı Ekonomiye Karşı Eylem Planı

Devleti sadece akaryakıtta 3 milyar TL'lik kayba uğratan kayıt dışılığa karşı sert tedbirler getirilmesi düşünülüyor. (<http://www.tubitak.gov.tr>, Erişim: Haziran 2011).

Eylem planına göre doğalgaz, su ve elektrik aboneliği olan iş yerlerinin verileri SEK ile paylaşılacak. Pos cihazları yazarkasaya bağlı çalışacak. İnternet üzerinden ticaret kayıt altına alınırken, noterlerin yaptığı işlemler kurumlarca elektronik ortamda görülebilecek.

Son dönemde Devlet kayıt dışı ile mücadelede Türkiye ekonomisini milyarlarca zarara uğratmasına rağmen yeni yeni tedbirlerin yanı sıra yeni bir yol haritası ortaya koymuş ve uygulamaya geçmeye başlama zamanı gelmiş geçiyor diyebiliriz.

Sadece sigara ve akaryakıtta 5 milyar TL'lik kaybın olduğu ancak 47 farklı yöntemle çözüm aramaya başlayacaktır. Eylem planının ilki internet üzerinden yasadışı ticarete neşter vurulmasının yanı sıra kayıtlı istihdamın artırılması da planlanmaktadır. (Gelir İdaresi

Başkanlığı Nisan 2009).

Öncelikli olarak kayıt dışı istihdamla mücadele için Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) denetim elemanı sayısını 1500 – 2000'lere çıkarmasını düşünmektedir.

Kurumlar arasında işbirliği yapılarak doğalgaz, su, elektrik aboneleri olan iş yeri verileri SGK kayıtları ile karşılaştırılacak.

Pos cihazlarının yazarkasalar ile uyumlaştırılması hedeflenen eylem planı ile yolcu taşıyan firmaların yolcu listesi bildirim yükümlülükleri de kontrole geçirilmesi gerekir. Türkiye'ye gelen ve giden konteynır bilgilerine ilişkin sistem, liman işletmecisi kuruluşlarca Gümrük Müsteşarlığı'na aktarılacak.

2011-2013 yılları kapsayan Kayıt dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı ile inşaat sektörü de mercek altına alınmaktadır. Yapı kooperatifçiliği sektöründeki tüm işlemler kayıt altına alınacak. Aynı zamanda yapı malzemesi üreticileri de yapı malzeme denetim sistemi ile izlenecektir.

Ancak en önemlisi ise akaryakıt sektörüne ilişkin en etkin ve kapsamlı bir denetim, inceleme başlatılacaktır.

Gönüllü uyumun artırılması ve denetim kapasitesinin güçlendirilmesi başlatmak üzere eylem planında yaptırımların caydırıcılığın artırılması vergi tabanı paylaşımı ve toplumsal farkındalığın artırılması gibi bazı farklı amaçlar belirlenmiştir. Bu amaçlar;

Kayıt dışı ile mücadele programına göre fueloil, gazyağı ve nafta türlerinde üç yıl içerisinde ulusal marker uygulanması başlatılması planlanması düşünülmekte. Bu kapsamda akaryakıt analizleri için ilave 3 akredite laboratuvar kurulmasının yanı sıra satış istasyonlarında ki satış verileri çevrimci olarak Gelir İdareleri Başkanlığına gönderilecek. Her bir eylem için belirlenen koordinatör kurulaşa, eylemleri izleyerek Gelir İdaresi Başkanlığına üçer aylık dönemler itibariyle raporlaması gerekiyor. Başbakanın başkanlığında toplanacak eylem planını değerlendirecek. (Gelir İdaresi Başkanlığı Nisan 2009).

Denetim inceleme veri paylaşımının ön planda tutulduğu eylem planı ile kayıt dışına yönelik toplumsal farkındalığın araştırılması hedeflenmektedir. İlköğretim okullarında Milli Eğitimin müfredat programına eklenilmesi düşünülen “Vergi bilinci” ve “İş ve Sosyal Güvenlik” gibi konularının okutulması düşünülmektedir. Türkiye’de kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün ölçülmesinin yanı sıra kamuoyunda bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu meyanda medya organları aracılığıyla tanıtım çalışmaları yapılacak. Merkez Bankası bünyesinde ki Risk Merkezi'nin Bankalar Birliği nezdinde yeniden yapılandırılmasının 2012 sonuna kadar tamamlanması planlanan eylem planında sebze ve meyve ile diğer tarım ürünlerinde sıkı takip edilmesi yer almaktadır. Hükümetin acilen en geç 2012’de uygulamaya koyacağı eylem planında olan bazı maddelerin ana başlıkları şöyledir:

- Gümrük işlemleri elektronik imza ile yapılacak,
- Akaryakıt, tütün ve alkolde elektronik defter kullanılacak,
- İnternet üzerinden ticaret kayıt altına alınacak,
- SGK'nın denetim elemanı sayısı 1500-2000'e çıkarılacak
- Doğalgaz, su ve elektrik faturası ile SGK kayıtları karşılaştırılacak,

- Pos cihazları yazarkasalarla uyumlu hale getirecek,
- Yolcu taşıyan firmalara, “yolcu listeleri ön bildirim” yükümlülüğü getirilecek,
- Türkiye’ye gelip giden konteynır bilgileri sıkı takip edilecek,
- Kayıt dışı istihdamla mücadele işleri risk analiz merkezi kurulacak
- İnşaat sektöründeki aktörler kayıt altına alınıp izlenecek binalarda enerji verimliliği işi yapan şirketler kayıt altına alınacak
- Yurtdışında yapılan alışverişler izlenerek 150 Euro muafiyet hükümleri ihlali tespit edilecek
- Fueloil, gazyağı ve nafta türlerinde ulusal marker uygulaması başlatılacak
- Kozmetik ürünlerinde takip sistemi uygulamaya konulacak
- Sebze ve meyve ile tarım ürünlerinin takip sistemi hayata geçirilecek
- Araçların tüketiciye ulaşana kadar tüm aşamaları yakından takip edilecek
- Tapu verileri çevrimiçi paylaşılabilir hale getirilecek
- Sıvı şeker üretimi yapan şirketlerin verilerinin takibine yönelik sistem kurulacak
- Noterlerin yaptığı işlemler kurumlarca elektronik ortamda görülebilecek
- Merkez Bankasının “ risk merkezi” Bankalar birliği tarafından yeniden yapılandırılacak
- Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ölçülerek, medya desteği sağlanacak.

SONUÇ

Kayıtdışılığın ekonomik ve sosyal birçok olumsuz sonucu söz konusudur. Devlet, bir taraftan kayıtdışılığın bu olumsuz sonuçlarını bertaraf edebilmek için kayıt içindeki firmaların vergi oranlarını yükseltmekte, artan vergi oranları ise kayıtdışılığı körükleyerek bir kısır döngüye sebep olmaktadır. Kayıtdışılığın önemli olumsuz etkilerinden birisi, verimlilik üzerinedir. Kısa vadede kayıtdışılığa başvuran verimsiz işletmeler rekabet avantajı elde etseler de orta ve uzun vadede, özellikle finansal kaynaklara erişimde sıkıntılar yaşayacaklardır. İşletme, büyümesi için gerekli olan finansman ihtiyacını yasal yollardan temin etmekte güçlük çekecek, yanı sıra lehine olan birçok yasal düzenlemeden de mahrum kalacaktır. Dolayısıyla, işletmeler arası rekabette asıl olan, gerçek verimlilik artışının peşinden gitmektir. İşletmelerin kayıtdışılığa çıkış yollarını aramaktansa, “gerçek verimlilik artışını” nasıl sağlayabileceğinin üzerinde durması ve bunu gerçekleştirme için çaba göstermesi, hem kendisine hem de ülke ekonomisine büyük yararlar getirecektir.

Kayıt dışı ekonominin etkileri konusunun hem işletmeler hem de genel ekonomi açısından incelenmesi kayıt dışı ekonominin tüm boyutlarının tamamının görülmesi bakımından faydalı olacaktır.

Ancak kayıt dışı ekonominin etkileri incelenirken dikkat edilmesi gereken husus bu etkilerin ülkeden ülkeye farklılıklar göstereceği ve farklı ekonomik yapılanmalarda farklı sonuçlara neden olacağıdır.

Gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki refah ve zenginlik farkının

büyümesi küresel dengeleri ve istikrarı tehdit etmektedir. Bu farkın azaltılması, az gelişmiş ülkelerin sürdürülebilir ve kalıcı bir büyüme trendi yakalamaları ile mümkündür. Dolayısıyla iktisadi büyümenin daha iyi anlaşılmasına yönelik çalışmalar son dönemde ivme kazanmıştır. Bu çalışmalarda büyümeyi açıklayan geleneksel iktisadi modellerin ötesine geçilerek, büyümeyi sağlayacak ve bunu sürekli kılacak politika seçenekleri üzerinde durulmaktadır. Büyüme yanlısı kamu politikaları ele alınırken, refah düzeyi ile verimlilik arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ALTUĞ, O. (1999). *Kayıt Dışı Ekonomi*, 2.Baskı, İstanbul: Tükmen Kitabevi.
- ARKIŞ, N. (1991). “Verimlilik Kültürünün Oluşmasını Etkileyen Faktörler”, *1. Verimlilik Kongresi*, Ankara: MPM Yayınları.
- DEMİRBILEK, T. (1995).“Türkiye’nin Kalkınma Sürecinde Verimlilik Kültürü Faktörü”, *Verimlilik Dergisi*, Ankara: MPM Yayınları, s.95 – 96.
- DPT (2009). *Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu*, Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü.
- FİDAN, Y. (1996). “Örgüt Kültürünün Verimlilik Artışına Etkisi”, *Verimlilik Dergisi*, Ankara: MPM Yayınları.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2009). *Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008-2010)*. Nisan, Ankara
- GOFFE, R. ve JONES, G. (2002). *Kurum Kültürü*, Ankara: Kapital Medya
- <http://www.dpt.gov.tr>, Erişim: Haziran 2011.
- <http://www.kosgeb.gov.tr>, Erişim:Mayıs 2011.
- <http://www.sanayi.gov.tr>, Erişim: Mayıs 2011
- http://www.sobiadacademy.net/sobem/e_maliye/vergi-dışı/kavram.htm
- <http://www.tubitak.gov.tr>, Erişim:Haziran 2011
- Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı 2008-2010.
- KILIÇ, R. ve ÖZÇELİK, Ö. (2006). “Küresel Bir Sorun: Kayıt Dışı Ekonomi”, *Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı:16, Aralık, ss. 337-358
- KIRÇIL, O.(1983). “Ekonomik Gelişmelerin Hızlandırılmasında ve Verimliliğin Artırılmasında Kültürel Değerlerin Rolü”, *Verimlilik Dergisi*, Ankara: MPM Yayınları s. 77 – 78.
- KOSGEB (2011). *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013*. Mayıs, Ankara, <http://www.kosgeb.gov.tr>.
- OECD (2005). *Türkiye’deki Dinamik Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Geliştirilmesine ve Finansmanına Yönelik Çerçeve*, İstanbul: İMKB Çevirisi.
- ÖKSÜZ, E. (1974). *Sosyal Değişme, 1974 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*, 12. Kitap, İstanbul.
- TEZCAN, M. (1991). *Toplumsal ve Kültürel Değişme*, Ankara: A.Ü.SBF Yayınları.
- YAPICI, M. (2002). “Eğitimde Verimlilik”, *Verimlilik Dergisi*, Ankara: MPM Yayınları.